

Nyankommen

Klokken var lidt over ni om aftenen den 30. juni 1942. Det var et behageligt tidspunkt, for det begyndende tussmørke skjulte skavankerne, kastede lidt mystik over det trivielle og fremhævede skønheden med et blidt halvllys. Omkring mig kunne jeg se buske og træer, der stod i beroligende kontrast til den trøstesløshed, den frygtelige tomhed, der havde præget min sidste base. 1-0 til Auschwitz, tænkte jeg ved mig selv.

Mine træsko, som jeg havde fået udleveret i Majdanek, lavede en uvant lyd, mens jeg marcherede af sted. Det var en betonvej, det her; jeg var tilbage på en civiliseret vej, væk fra Majdaneks støv, grus og forfald. 2-0 til Auschwitz.

Det her var selvfølgelig blot mine første flygtige indtryk, halvvejs ubevidste tanker og ikke andet. Min hjerne var primært optaget af, hvad der ventede forude – af lejren, som indtil nu kun havde været en tung, mørk klods ude i tussmørket, men som afslørede nogle af sine detaljer, efterhånden som vi kom tættere på.

Jeg havde set projektørlyset, så snart jeg steg ned fra vognen – en statisk, ikke-funklende lyskegle, der strakte sig omkring halvtreds meter ud fra indgangen. Nu befandt vi os inden for dens grænser, der gjorde os synlige fra de høje portlåger med det fine trådnæ; synlige fra vagttårnet, lyskeglens vugge; synlige for SS.

Det var disse mænd i deres ulastelige, grønne uniformer, som gav mig min første fornemmelse af, at Auschwitz var anderledes end alle andre steder, jeg nogensinde havde oplevet. Jeg havde set masser af SS-mænd før, men ingen helt som disse. De stod på en linje med nogle meters mellemrum ude i højre side af vejen, som statuer, med schæferhunde for enden af en snor i venstre hånd og med en maskinpistol eller en riffel i højre. Deres ansigter var uanfægtede. Deres ubevægelige, ranke tilstedeværelse formidlede et indtryk af kold, blodløs effektivitet. Og synet af dem undrede mig.

Vi var jo i forvejen ledsaget af en solid eskorte. Der var i forvejen rettet så mange skydevåben imod os, at de kunne udlette os på et par minutter. Så hvorfor havde de brug for endnu flere? Hvorfor havde de brug for hunde? Troede de, vi var en flok farlige mordere? Sabotører? Cremen af de allieredes hære? Det gav simpelthen ikke mening.

Faktisk var der meget lidt, der gav mening, den aften jeg fik min Auschwitz-debut. For hvert skridt jeg tog, var det skiftevis sort, hvidt og gråt. Da jeg igen kiggede på porten, så jeg for første gang de store messingbogstaver hen over toppen: »*Arbeit Macht Frei*.«

Arbejde gør fri. Snart skulle den fabel afsløre sig som en hån mod os alle, som en monstrøs aprilsnar. Men denne junaften troede jeg på den og blev opmuntret. Arbejde gør fri. Jeg var ung og stærk. Hvis det var arbejde, de ville have ud af mig, skulle de nok få det.

En lang rød og hvid pæl, a la bommen ved en grænseovergang, hævdede sig langsomt foran portlågerne, som dernæst åbnede sig simultant. Vi marcherede ind gennem dem i rækker à fem, og mens en SS-mand talte os, klikkede endnu et lysbillede ind foran min mentale *laterna magica*, endnu et dystert motiv, som trængte den opmuntrende fabel fra portlågerne i baggrunden.

En af de omkringstående personer var en SS-Oberscharführer – hvilket omtrent svarer til stabssergent – som rangerer blandt de største mænd, jeg nogensinde har set. Et kantet menneskebjerg, knap to meter høj, med begge hænder hvilende på en kæmpe stor kæp, der næsten nåede op til hans hage. Det var dog ikke kun denne mands fysiske omfang eller hans brede gangsteransigt, der fik ham til at skille sig ud; ej heller var det hans stive blik eller den fraværende ligegyldighed, hvormed han betragtede os, der gjorde indtryk på mig. Det var hele auraen omkring ham – en aura af ondskab, af død, et eller andet, der instinktivt sagde mig, at dette kolossale legeme ikke rummede et gram medlidenhed, anstændighed eller godhed.

Og denne gang var mit førstehåndsindtryk korrekt. Det her var Jakob Fries¹, en af de mest brutale mænd, der nogensinde blev avlet i Auschwitz, som ellers var moder til utallige mordere. I min verden er der faktisk lighedstegn mellem Fries og Auschwitz, og det lighedstegn vil altid blive stående.

Da vi var kommet forbi ham, så jeg et andet, lige så skræmmende syn. Fra hver side af porten løb der dobbelte rækker af hvide betonstolper, alle sammen med en elektrisk pære i toppen. I hver stolpe sad der en halv snes porcelænsisolatorer, igennem hvilke der var trukket strenge af pigtråd, som dannede et hegn, der nok måtte antages at nå hele vejen rundt om lejren; pigtråd ladet med stærkstrøm, en dobbeltgrænse, der dræbte øjeblikkeligt.

I samme øjeblik begyndte projektørlyset at vandre rundt i lejren, og jeg så vagttårnet ordentligt for første gang. Det var en solidt bygget sag med vinduer på tre af siderne. Den fjerde side var åben. Jeg kunne se en SS-mand stå bag et bord; på bordet var der monteret et maskingevær.

Det her var ryggraden i Auschwitz' sikkerhedssystem: strømførende hegn; en ring af vagttårne; og konstant belysning, sådan at ingen kunne bevæge sig om natten uden at blive set.

Aldrig havde jeg oplevet lignende sikkerhedsforanstaltninger, og det gjorde mig nedslået, for en af de væsentligste årsager til, at jeg havde begivet mig ud på denne rejse, var jo, at jeg gerne ville flygte. Men i endnu højere grad end ærgrelse følte jeg forvirring. Hvad var det, de bevogtede i denne underlige lejr med dens rene betonveje og dens opløftende slogans, dens hunde, dens muskelmænd og dens dødbringende dobbelthege? Hvilke rigdomme lå gemt her – for det kunne da umuligt passe, at hele dette flugtforebyggelsesmaskineri var beregnet til at holde et par tusinde ubetydelige jøder indespærret.

Der tog jeg selvfølgelig fejl. Auschwitz genererede ganske vist rigdomme – guld, smykker, penge, tøj, kunstige lemmer, hår og endda aske, alle biprodukterne af lejrens krematorier. Men sikkerhedsforanstaltningerne var til os ubetydelige jøder. Himmler havde befalet, at ingen måtte slippe væk. Verden måtte aldrig få kendskab til dette sted, hans mest effektive dødsfabrik.

Videre ind i lejren. Stadig beton under vores fødder. Nydelige rækker af røde murstensbarakker, for Auschwitz var blevet bygget til den polske hær før krigen. Hver barak nummereret med veloplyste tal. »Gader« med navne som i en forstad – Kirsebærgade, Lejrgade og så videre. Og ved siden af hvert navneskilt en smuk, komisk billedskæring, eksempelvis af en SS-mand, der sparkede en fange bagi, så fangen snublede og væltede en anden fange. Rå humor, omhyggeligt afbildet af en dygtig håndværker. Overalt så jeg nydelighed, orden og styrke, jernnæven under den sterile gummihandske.

De førte os hen til Barak 16, en toetages bygning, og så videre ned i kælderen. På en af murene sad der en vandhane, og vi bevægede os instinktivt hen imod den, for vi havde ikke fået noget at drikke i to og en halv dag. Men før vi nåede derhen, kom en flok støvler klaprende ned ad trappen, og en stemme brølede: »Stille!«

En mand stillede sig op og besigtigede os med samme hurtige, professionelle blik som en slagter i et slagtehus. Han var en undersætsig fyr i nydeligt pressede fangebukser, blå militærjakke, der kunne knappes op til halsen, og en sort, firkantet hat; en kapo, men ikke en udisciplineret klovnepo-kapo som dem, vi var vant til fra Majdanek. Det her var en mand med autoritet, en erfaren fyr. Og jeg kunne se på den grønne trekant på hans jakke, at han var forbryder – morder, fandt jeg ud af senere.

Omkring ham stod hans drabanter, andre kapoer fra lavere trin på den sociale rangstige. Han stak hænderne i siderne og glammede: »Jeg er leder i den her barak. I befinder jer i koncentrationslejren Auschwitz, og det gør I klogt i ikke at glemme. Det er ikke et sanatorium, og I er ikke på ferie eller kurophold.«

»Her har alle en chance for at overleve, men hvis man bryder reglerne, har man ikke en chance, absolut ingen

---

¹ I 1952 blev Jakob Fries idømt 14 års fængsel ved en domstol i Nürnberg for sine forbrydelser mod tyske politiske fanger i koncentrationslejren Sachsenhausen. Otte år senere valgte justitsministeriet under kansler Adenauer at prøveløslade ham. Den 12. juni 1961 blev han arresteret igen, denne gang mistænkt for langt mere alvorlige forbrydelser i Auschwitz, men han blev løsladt mod kaution, mens han ventede på at skulle for retten i Frankfurt. I begyndelsen af 1963 opgav den offentlige anklager sagen imod ham, fordi han allerede var blevet idømt 14 års fængsel i forbindelse med de tidligere sager og sandsynligvis ikke ville få sin dom skærpet! [Jakob Fries døde i 1974 i sin fødeby Albertshofen i Bayern, 61 år gammel. Red.]

chance. Hvis man laver spektakel om natten og tvinger mig til at stå ud af sengen, vil man få en lærestreg. Hvis man bliver snuppet uden for barakkerne om natten, vil man blive skudt. Adlyd alle ordrer, ellers kommer I til at fortryde det.«

Han besigtigede os med afsmag i blikket. Vi havde ødelagt hans aften ved at ankomme så sent. Så bemærkede han, at vores øjne flakkede over mod vandhanen på muren. »Det er ikke forbudt at drikke det vand,« sagde han i et mere afdæmpet leje. »Men hvis man gør, får man dysenteri, og så er næste stop krematoriet. Der er ikke plads til syge svæklinge her. Drik kun te. Det får I om morgenen. Og husk – her er man enten sund, eller også er man død.«

Så trampede han op ad trappen igen med sit følge i hælene. Jeg havde det blandet med synet af ham. Han var tydeligvis en barsk fyr, og ganske skånselsløs; men det var pænt af ham at advare os mod vandet. Det svarede faktisk meget godt til mit generelle indtryk af Auschwitz indtil videre; alt var barskt, men effektivt, i skarp kontrast til det farlige kaos i Majdanek, og desuden ... *Arbeit Macht Frei*. Det var lidt af en trøst.

Jeg lagde mig på gulvet i kælderen og faldt i søvn.

Klokken fem næste morgen blev vi vækket af en klemtende gongong, og jeg lyttede, mens lejren kom til live. Fra alle retninger hørtes den skarpe klapren af træsko. Da jeg kiggede ud gennem vinduet, som sad i niveau med jorden, kunne jeg se dem haste forbi, hundredvis af ben uden kroppe, der asede, masede og snublede af sted, alle sammen med stor travlhed, som frygtede de for deres liv.

Det klaprede og klaprede, monotont og endeløst. Indimellem blev støjen overdøvet af en skarp ordre eller den kvalmende lyd af et slag, et skrig eller en dyb, håbløs stønnen. Det var et nyt Auschwitz, jeg hørte her.

Vores dør blev flået op, og en gruppe fanger bar nogle tønder fulde af dampende te ind til os. Mens vi grådigt begyndte at drikke den, kom baraklederen ind og sagde: »I dag må I gerne bevæge jer rundt i lejren. Der er ikke noget arbejde til jer endnu.«

Vi drak hver eneste dråbe te og stillede os så op til appel, stadig i vores civile tøj. For mig var det her ren rutine, for jeg havde lært det på den hårde måde i Majdanek. Så snart det var overstået, begyndte jeg at vandre rundt i lejren som en turist sammen med en fyr ved navn Ipi Müller, der havde kørt i samme vogn som mig under rejsen fra Majdanek. Han virkede som en ældre mand, men han kan ikke have været mere end 45 år gammel, og mens vi vandrede gennem lejren, sagde han: »Måske finder jeg min søn her.«

Jeg vidste alt om hans søn. Han havde snakket en hel del om ham under rejsen, om hvor smukt han spillede violin. Jeg kan huske, at jeg tænkte på, hvor god en mand Ipi var – en fattig slovakisk skrædder, som betalte for sin søns violinlektioner, og som selv i den beskidte togvogn tænkte mere på ham end på sig selv.

»Ja, Ipi, måske finder vi ham her,« sagde jeg.

I samme øjeblik begyndte et orkester at spille militærmusik. Ipi standsede brat op; hans øjne glødede, og et smil bredte sig langsomt i hans magre, furede ansigt. Han greb min arm, og da vi vendte os om i retning mod musikken, så vi orkestret stå på en tribune ved lejrens port.

Uden at slippe min arm hviskede Ipi: »Han er der garanteret, Rudi. Han står garanteret deroppe og spiller.«

Vi bevægede os hen mod orkestret. Men vi nåede aldrig tæt nok på til at se, om Ipis søn var med i det, for pludselig forvandlede lejren sig. Vi hørte en ordre: »Så er det i gang med arbejdet!« Ordene blev gentaget igen og igen, indtil de lød som ekkoer, der rikochetterede fra hvert eneste hjørne. Så vendte træskostøjen tilbage, men mere rytmisk denne gang, og vi så tusinder og atter tusinder af mænd, der kom marcherende som myrer fra hver eneste afsnit i nydelige rækker à fem. Portlågerne åbnede sig, og de tilsyneladende endeløse rækker bevægede sig ud af lejren.

Da jeg studerede dem nærmere, blev jeg chokeret. Enkelte af dem så sunde og stærke ud, men langt de fleste var afmagrede, gustenblege og grotesk knoklede. De marcherede med samme rykvisse bevægelser som dukker, mens de kæmpede for at holde trit med de stærke, som gjaldt det liv eller død, hvilket det da også gjorde. Som jeg snart skulle finde ud af, blev folk dræbt, hvis de ikke kunne arbejde, enten i gaskammeret eller ved hjælp af en indsprøjtning fenol i hjertet – en operation, som udførtes af en mand ved navn Josef Klehr fra SS' »Sanitetstjeneste«.

Min medlidenhed blev dog snart afløst af en selvsk tank. Guderne måtte vide, hvor disse mænd skulle hen i marchformation; men i det mindste slap de for vagttårne og højspændingsledninger for en stund. Mine tanker om flugt, som ellers var blevet mast af den foregående aftens oplevelser, begyndte at blomstre frem igen, hvilket blot viser, at jeg stadig var meget naiv.

Lejren var mere eller mindre tom nu, lod det til. De tilbageværende gik dog ikke bare og drev den af. De oksede rundt og løste mystiske opgaver, altid i et hæsblæsende tempo, mens kapoerne råbte, og SS-mændene køligt kiggede på. De, der smølede, fik prygl med pisk eller knippel. Men jeg forstod ikke, hvad dette voldsomme hastværk skulle til for.

Et råb bag mig flåede mig tilbage til virkelighedens verden. Jeg nåede akkurat at springe til side tidsnok til at undgå at blive væltet omkuld af en kæmpestor vogn, der blev trukket af en gruppe ukrainske fanger. De standsede nogle meter væk, lige ved døren ind til en stor bygning uden vinduer, og jeg bevægede mig hen mod dem, lettere nysgerrig efter at finde ud af, hvad vognen skulle læsses med.

En dobbeltdør gik op, og to fanger kom ud, grinende og sludrende på polsk. Ukrainerne vendte vognen sådan, at den flugtede med den halve snes trappetrin, der løb op til døren. Så holdt polakkerne op med deres småsnak. De stillede sig over for hinanden, drejet en anelse ind mod døren, med armene strakt lidt fremad og håndfladerne vendt opad, som to brydere, der skulle til at kæmpe mod hinanden. Jeg prøvede at kigge ind gennem døren, men indgangen var mørk, og jeg stod i en skæv vinkel i forhold til den. Til gengæld bemærkede jeg, at de to ukrainere var klatret op i enden af vognen og stod og ventede, lige så anspændte. Det her, tænkte jeg, var noget af en operation.

Og det var det så sandelig. Ud fra den mørke døråbning kom der pludselig et nøgent menneskelig flyvende som en pil, med hovedet forrest og strakte arme. Polakkerne greb liget i luften, en ankel og et håndled hver, og kastede det videre op i vognen.

Det landede på de nøgne træbrædder med en knasende lyd, tyndt, gråt, forvredet. Ukrainerne hankede op i det og løb – ja, løb! – hen i den anden ende af vognen, hvor de smed det fra sig, nydeligt udstrakt, før de løb tilbage efter endnu et udtæret, formløst lig, som de slæbte hen og lagde oven i det første.

De kom hurtigt nu, som skudt fra pistoler. Ud fløj de, nogle som fugle, andre som udspringere, men alle med ansigtet nedad og alle med hovedet forrest. Polakkerne sendte dem af sted som raketter, og lyden af landingerne – klask, klask, klask – havde efterhånden fundet en rytme, som en afskyelig metronom. Ukrainerne svedte, mens de professionelt stablede deres last op i bunker à ti med den enes hoved mellem den andens ben for at spare plads.

Klask, klask, klask. Endnu en og endnu en og endnu en. Ud fløj de, jammerlige lerduer, tomme, vægtløse, livløse, med knogler, der truede med at bryde gennem den bristefærdige hud. Kun lejlighedsvist blev rytmen forstyrret, som når et lidt tungere lig kom flyvende ud fra dørens mørke; eller et lig med smadret hoved eller et smurt ind i blod og ekskrementer. Men selv i de situationer var der ingen tøven hos polakkerne. Deres reflekser reagerede, deres muskler spændte sig, og deres byrde landede des hurtigere med en endnu tungere knasen, der fik vognen til at ryste.

Ukrainerne sled i det. De prusted, når de skulle bakse sværvægterne op i toppen af stakken. Og mens de løb tilbage, kunne jeg se blodet fra de åbne hoveder sive langsomt ud og søle ligene nedenunder til.

Efter ti minutter var vognens gulv forsvundet under femten nydelige stakke à ti. Ukrainerne kravlede op på toppen af lasten, så de stod i dødt kød til anklerne. De kunne ikke længere løbe deroppe nu. To mere klatrede op i bunken og stillede sig henne i den fjerne ende, hvilket gav en lille ændring i mønstret, for nu blev ligene kastet fra de to i forenden til de to i bagenden, hvor de blev stablet lige så sirligt som alle de andre.

Musikken ændrede sig også. Den rå tone af kød mod træ var forsvundet; nu hørtes i stedet den bløde, svuppene lyd af kød mod kød, om end det hændte, at en arm eller et ben smældede mod vognens sider og bragte lidt dissonans ind i denne gruopvækkende symfoni.

En sidste tone fra en sidste sørgelig kludedukke – grå, gul, tyndhåret, med gabende mund – og så var det ovre. Polakkerne lukkede dørene, pustede ud og genoptog grinende deres samtale. En eller anden kastede

nogle tæpper op til mændene på kødvognen, og de bredte dem ud over toppen af bunken.

Vi nyankomne – vi, der skulle gøre os fri ved at arbejde – stirrede på vognen, hypnotiserede af det vi havde set. To hundrede lig var blevet lastet på vognen, og hele operationen havde ikke taget mere end et kvarter. Ikke desto mindre havde blodet fra de mere medtagne lig nået at sive ned gennem det tætte netværk af kød, og vi så det dryppe monotont ned fra vognen og danne en mørkerød pyt på den ellers pletfri beton.

En sagde: »Hvem er de? De ligner ikke jøder.«

»Ukrainere, måske. De er altid hårde ved ukrainerne.«

»Eller polakker. Jeg vil mene, det er polakker.«

»Det er i hvert fald ikke slovakker,« sagde Ipi Müller. »Helt klart ikke slovakker.«

Af en eller anden tåbelig årsag var det betryggende at høre nogen sige, at de ikke var fra Slovakiet. Som vi stod der i vores civile tøj, følte vi os faktisk fuldstændig afsondrede fra optrinnet. Det her var noget, der skete for andre, for mænd fra en anden verden. Vi var ikke bare humpler af kød; vi var mennesker. Troede vi. Vores hjerner var på flugt fra en sandhed, som endnu ikke havde indhentet os.

De fire ukrainere sprang ned fra vognen. En kapo bevægede sig rundt og udstak lavmælte ordrer. Seks store, stærke ukrainere tog fat i vognstængerne og drejede vognen omkring, indtil den stod parallelt med døren. Et par fyre mere gik ned til bagenden, hvor en mand stillede sig i hvert hjørne med skulderen mod hjulet.

»Hyy-yp!« råbte kapoen.

»Hyy-yp!« genlød det fra trækdyrene, og så lagde de alle kræfterne i på samme tid. Langsomt satte vognen sig i bevægelse, svajende og knagende. Her og der rystede sirligt pakkede arme eller ben sig løs og klaskede ud over siden, hvor de hang og dinglede, som vinkede de et sidste makabert farvel til dødens hus.

Jeg kiggede efter vognen, mens den kom i fart. Trækdyrene var oppe i trav nu, og vognen krængede fra side til side, indtil jeg troede, den ville vælte og tabe hele sin last. Men nej, de her mænd vidste, hvad de lavede, for det her var tydeligvis ikke deres første tur hen til den vinduesløse, røde murstensbygning.

Pytten bredte sig og begyndte at trænge ned i betonen. To fanger dukkede op med store koste og begyndte at skrubbe vejen ren.

Selv om jeg kiggede overfladisk på dem, så jeg dem faktisk ikke rigtig til at starte med, for mine tanker var stadig langt væk, trukket med af den svajende dødsvogn; men da de rettede sig op og vendte sig om mod mig, fik jeg endnu et chok. Det var to af mine venner fra Trnava, Otto Pressburger og Ariel Engel, og synet af dem bidrog ligesom til at bringe mig lidt tættere på den grusomme sandhed om Auschwitz.

Store, kraftige Otto med de mørke øjne og fuldmåneansigtet; blot fire måneder forinden havde han og jeg været til bal sammen og konkurreret om de lokale pigers gunst. Men nu var kødet smeltet bort fra hans fuldmåneansigt, så det så meget mere aflangt ud, og hans svære legeme var blevet tyndt.

Ariel Engels forandring var dog endnu mere skræmmende. Det var, som om Auschwitz omhyggeligt havde identificeret alle hans gode egenskaber og tilintetgjort dem én efter én.

Engang havde vi drillet ham med hans elegante klæder. Nu hang zebrastriberne løst ned over ham, som en personlig hån. Engang havde han været en dygtig atlet. Nu havde den velbyggede, ranke skikkelse fået samme sammensunkne profil som en sulten, midaldrende mand. Han havde også været en fortrinlig musiker, en populær fyr i festlige lag, for han var fremragende til at spille balalajka. Men nu havde musikken forladt ham, og i dens sted så jeg ikke andet end sløv apati.

Jeg gik hen til dem. Et kort øjeblik lyste deres ansigter op, men så døde lyset igen, for ingen havde lyst til at møde deres venner i Au-schwitz. Med et trist smil sagde Otto: »Jeg troede, du var i Ungarn. Jeg troede, du havde klaret den.«

Jeg rystede på hovedet. I dette øjeblik virkede Ungarn som en anden verden, der ikke rigtig interesserede mig. Det eneste, der betød noget for mig, var at løse mysteriet om denne underlige, uhyggelige lejr.

»Hvad foregår der her, Otto?« spurgte jeg. »Hvem var de der stakkels skrog?«

»Hvad for nogle skrog?«

»Dem på vognen.«

Han skævede flygtigt til mig, overrasket over min uvidenhed om så rutinemæssige sager, som om han kortvarigt havde glemt, at jeg var den nye dreng på stedet.

»De er dagens høst.«

Han kunne se på mit ansigt, at jeg stadig ikke forstod situationen, så han forklarede mig det tålmodigt, som om han talte til et barn.

»De er omkommet i løbet af natten. Nogle af sult. Nogle af sygdom. Nogle fordi de er blevet slået lidt for hårdt med en knippel. Det sker hele tiden.«

Min hjerne tumlede med at indoptage disse simple, rolige ord, men kunne ikke helt fordøje dem. Så jeg skiftede emne og spurgte ham, hvordan han og Ariel var kommet til Auschwitz.

»Vi kom i en sending på seks hundrede fra Trnava,« sagde han. »Der er kun ti af os tilbage.«

»Hvad med de andre? Hvad er der sket med de andre?«

Han trak på skuldrene og sagde: »De fik de forkerte jobs. De blev sat til at brænde russiske krigsfanger, der var blevet dræbt af SS. Mange af dem døde under arbejdet, og bagefter måtte resten dø, fordi de vidste for meget.«

»Hvad med dig? Hvad med dine brødre?«

Hans svar lød nærmest henkastet, som om han fortalte mig, hvad klokken var eller læste fodboldresultater op. Jeg vidste dog, at det var et udtryk for fatalisme, ikke afstumpethed.

»Mine brødre er døde. Alle fire. Hvad angår mig selv – og dig, for den sags skyld – så er vores chancer spinkle. Det kan være et spørgsmål om dage eller uger, måske måneder.«

Det var dystre ord, men alligevel lykkedes det ham på en eller anden måde at ånde en smule af håbets varme ind i dem. Nok var det en ærlig, nøgtern vurdering af situationen, han havde givet mig, men jeg kunne høre på hans tonefald, at han endnu ikke var knækket.

Anderledes forholdt det sig med Ariel Engel. Med en stemme, der allerede var livløs, sagde han: »Vi kommer alle sammen til at flyve gennem den dør. Om nogle dage, måske. Det er kun et spørgsmål om tid.«

Jeg kiggede på ham. Øjnene, der engang havde grinet og danset til hans egen musik, kiggede tilbage på mig, og jeg kunne se, at der lå en mat skygge af død hen over dem. Otto grinede, et kejtet grin, og sagde: »Tag dig ikke af Ariel. Han er altid pessimistisk!«

Samtalen blev afbrudt af en råbende kapo med en pisk. Otto og Ariel travede straks af sted, ud for at løse en eller anden mystisk, meningsløs opgave, og jeg blev stående og grundede over deres ord, sorterede i dem og undersøgte dem, som en minearbejder, der vaskede guld. Til sidst gjorde jeg op med mig selv, at overlevelse var mulig for folk som Otto og mig, for dem der stadig havde viljen til at leve; men ikke for Ariel og andre som ham i lejren, for de havde allerede accepteret døden.

Den næste dag skete der en forandring i vores status. Indtil nu havde vi gået rundt i vores civile klæder, hvilket på en måde var en ulempe, fordi de andre fanger holdt sig på afstand af os. De var nervøse for at tale med disse nye, farlige idioter, hvis uvidenhed risikerede at skaffe dem problemer på halsen. Men nu ville vi blive fuldt accepterede medlemmer af Auschwitz-klubben.

De førte os ind til et bruserum og gav os besked på at tage tøjet af. Så brølede kapoerne: »Ind under bruserne!« Vi tøvede ved indgangen i nogle øjeblikke, for der var 400 af os, og rummet var indrettet til højst 30 personer. Det var alt sammen temmelig forvirrende.

Kapoerne løste dog hurtigt problemet for os. I raskt tempo bevægede de sig ind mellem vores nøgne kroppe og langede ud efter os med deres kæppe, indtil hver og én af os var stuvet sammen i det lille bruserum, hvor skarpe stråler af iskoldt vand spulede snavset fra transporten og blodet fra vores nyåbnede sår væk. Kort efter, knap hørbart hen over larmen fra vandet og det nærmest paniske kaos, hørte jeg en af vores nye herskere råbe: »Ud! Alle sammen ud! Hurtigere, svin!«

Vi kastede os hen mod døren, kæmpede om at komme ud. De bevægede sig rundt imellem os, slog og sparkede vores stadig våde kroppe, indtil de havde fået os gennet sammen på en skælvende, forsvarsløs linje ude i juli-solskinnet. Vi var fortsat nøgne, da de førte os 50 meter videre hen til et sted, hvor nogle andre fanger

noterede vores navne og fødesteder – registrerede os, som om vi skulle indskrives på et eller andet underligt nyt universitet. Det blev den sidste gang i næsten to og et halvt år, at jeg brugte mit navn i officielle sammenhænge; fra nu af var jeg fange nummer 44070. Og dette måtte jeg under ingen omstændigheder glemme, så den næste fase i indvielsesceremonien var, at vi skulle tatoveres.

Bag et bord sad endnu to fanger. Den ene var en franskmænd, der i det meste af lejren var kendt som »Tatovør-Leo«, og den anden var en slovak ved navn Eisenberg. De var et par muntre fyre, der lavede sjov med hele affæren og høfligt spurgte hvert enkelt stykke kvæg, hvor de helst ville stemples med tallene – på højre eller venstre arm, på undersiden eller oversiden. Der var noget underligt komisk ved at få lov til at træffe et valg under omstændigheder som disse; det svarede lidt til at spørge en mand, om han helst ville have skilning i højre eller venstre side af håret, umiddelbart før man huggede hans hoved af. Nå, men i hvert fald valgte jeg at få mit stempel på oversiden af min venstre underarm, og jeg bærer det stadig den dag i dag.

Dernæst var det tid til tøj, zebrastriberne. En uniformsjakke, et par bukser, en slatten, formløs hat og et par træsko. Det var en nedværdigende mundering, ingen tvivl om det, men mindre nedværdigende end ingenting, og jeg iførte mig den nærmest med en følelse af lettelse. Nu var jeg en del af den store hob, en ubetydelig skikkelse i striber, anonym, ukendt og – hvis bare jeg sørgede for at bevæge mig hurtigt og holde min sti ren – ubemærket.

Hele denne proces – badet, registreringen, tatoveringen og tøjet – tog selvfølgelig lang tid. Den begyndte om morgenen, og samme aften var den stadig i gang. Det meste af tiden befandt jeg mig i forenden af køerne, hvilket betød, at jeg skulle vente på, at de andre kom igennem de enkelte led i processen. Og endnu mens uddelingen af tøj gik for sig, bemærkede jeg to unge polske fanger, der stod og talte sammen.

Det var i første omgang deres tøj, der fangede min opmærksomhed. Det så nærmest skræddersyet ud. Hattene havde form og sad kækt på sned. Buksebenene var ulasteligt pressede. Jakkerne passede perfekt. Og de bar hele påklædningen med en selvtillid, der grænsede til det arrogante.

Der var imidlertid også noget andet, der fik dem til at skille sig ud fra hoben. De så robuste ud, som om de spiste godt. Deres ansigter var sunde og solbrændte i stedet for den sædvanlige gustne fængselsfarve. Det her, tænkte jeg, var mænd, der havde knækket koden til overlevelse; mænd, der kunne hjælpe mig.

Jeg slentrede hen til dem og præsenterede mig. De holdt op med at snakke og studerede mig lidt, med rådvildt rynkede bryn. Pludselig følte jeg mig som en lille dreng i en skolegård, der havde været fræk nok til at afbryde to ældre elever midt i en samtale.

Så smilede en af dem og tiltalte mig i en temmelig nedladende tone: »Jeg går ud fra, at du er ny her.«

»Ja, jeg ankom for to dage siden. Hvor længe har I været her?«

De udvekslede overbærende smil. Så svarede den højeste af dem: »To år.«

To år! Mit hjerte slog en kolbøtte. Jeg kom i tanke om de dystre ord fra Ariel og endda også Otto, der begge havde talt om dage eller uger eller måske måneder; hurtigt, glædeligt afskrev jeg dem som overdrevet pessimistiske, for de vidste tydeligvis ikke, hvad de talte om.

De to polakker smilede stadig drilsk til mig, godt underholdt af den nye drengs næsvished og uforskammethed. Jeg smilede tilbage og sagde: »To år! Det lyder godt. Det lyder rigtig godt. Jeg har hørt fra flere forskellige idioter, at man kun holder nogle få dage her.«

Jeg må have lydt en kende nedladende, for de to lejraristokrater ændrede straks attitude. De var tydeligvis ikke blot irriterede over at modtage ros fra en nyankommen grønskolling, men også fortørnede over denne grønskollings stiltiende antydning af, at han ville kunne eftergøre deres bedrift.

»Hør her, min ven,« snerrede en af dem, »der var tusind af os, da vi ankom hertil. Nu er der fire tilbage. Ved du, hvad jeg ville gøre, hvis jeg var en jøde i Auschwitz, ligesom dig?«

Jeg rystede på hovedet og tav forventningsfuldt. Jeg havde en følelse af at være blevet sat på plads, men ikke desto mindre var jeg ivrig efter at få alle de råd, jeg kunne, af disse to fyre, der havde bevist, at overlevelse ikke var en umulighed. Der gik imidlertid nogle øjeblikke, hvor han ikke sagde noget, men bare stod der og kiggede kynisk og medlidende på mig under sine halvt lukkede øjenlåg. Så slappedes musklerne i hans ansigt, og han

grinede stille.

»Hvis jeg var dig,« sagde han, stadig med latter i stemmen, »så ville jeg løbe hen mod pigtråden derovre. Hvis du gør det, skal du nok blive skudt, længe før du når derhen. Lyt til mit råd, min ven, og dø i dag!«

Så slentrede de begge to væk, færdige med at more sig over min barnlige pludren, min naivitet. Jeg gloede efter dem, såret over afvisningen, bitter over deres nedlæthed; og mens jeg så dem gå væk, tog jeg mig selv i at sige: »Jeg vil stadig være i live, når I to er døde!«

Det var selvfølgelig en noget hurtig dom, afsagt i vrede. Men det viste sig, at jeg fik ret. En måned senere fejede en epidemi af plettyfus gennem lejren, og begge de to polakker døde.

Den aften flyttede de os ind i en ny bygning. Denne gang blev vi ikke placeret i kælderen, men på loftet, med skrå tagbjælker over vores hoveder. Det meste af gulvpladsen var optaget af snavsede, tynde tæpper, som ikke så særlig indbydende ud, men som alligevel var bedre end stengulvet i kælderen. Så snart vi kom derind, blev der serveret aftensmad. Et glas te og en skive brød pr. mand.

Jeg spiste mit måltid grådigt, for jeg var langsomt, men sikkert ved at lære mine Auschwitz-lektioner. Mad betød kræfter, også selv om brødet indeholdt savsmuld, og teen lignede kloakvand. Kræfter betød overlevelse, for som baraklederen havde sagt, var der ikke plads til syge svæklinge i lejren. Mens jeg slugte det klumpede stykke brød, tænkte jeg: »Måske kan jeg stjæle nogle grøntsager, når jeg kommer ud for at arbejde i markerne.«

Men jeg fik aldrig markerne at se. Det var der for den sags skyld heller ikke andre, der gjorde, om end grundene dertil varierede. I samme øjeblik kom en muskuløs ung kapo brasende ind på vores loft og gloede olmt på os.

Vi tav med det samme og betragtede ham forsigtigt, mens vi spekulerede på, om hans besøg betød tæsk, arbejde eller bare en strøm af skældsord, for de tre ting var omtrent, hvad vi havde lært at forvente fra dette segment af fangehierarkiet. Jeg bemærkede en rød trekant på hans uniformsjakke og tænkte, at det var et godt tegn, for det betød, at han var politisk fange. Så studerede jeg hans ansigt og forsøgte at læse denne potentielle nye plageånd. Det kom jeg dog ikke særlig langt med, for hvad jeg så, var en forvirrende blanding af arrogance, mild foragt og – som noget nyt – humor.

Han placerede hænderne i siderne, stillede sig i en bredstående stilling og brølede med tyk wieneraccent: »Sikke en flok svin. Lad os lige kigge lidt nærmere på jer.«

Vi stod stille. Hans øjne flakkede hurtigt hen over vores ansigter. Så bevægede han sig ind imellem os, mens han svingede dovent med sin knippel. Han standsede op foran en fange, prikkede ham i maven med spidsen af kniplen og løftede den så op over hovedet med en hurtig bevægelse. Fangen sprang bagud, snublede over en madras og faldt ned på ryggen; og så gik den sære nye kapo ellers videre gennem den tavse, mutte forsamling, brølede af latter.

Sådan fortsatte han, prikkede lidt her, skubbede lidt der, mens han af og til lagde an til et snydeslag, der fik mændene til at springe til alle sider som duer og fremkaldte en rungende skoggerlatter. Hele vejen igennem spekulerede jeg på, om det her blot var en leg, eller om der lå noget alvorligt, noget skummelt til grund for morskaben.

Nu var vi ansigt til ansigt. Han standsede op og så mig an, med mundvigene buet nedad i et kynisk halvsml. Jeg ventede, fast besluttet på ikke at røre mig, ikke at lade mig tryne af hans grove humor.

Et jovialt slag i maven. Jeg stod fast, selv om hans næve ramte ganske tungt. Han gik rundt om mig, med panden rynket i mild interesse snarere end mishag. Så klappede han mig på skulderen.

»En stærk dreng, hva'?'«

Jeg sagde ikke noget. En kæmpe stor hånd rakte frem og befølte muskelen i min ene overarm. Instinktivt spændte jeg den, og kapoen nikkede langsomt og bifaldende.

»Hvor kommer du fra?'«

»Slovakiet.«

Endnu et par små skub. Endnu et dunk på skulderen. Dernæst: »Så du er slovak. Du kan måske gå an. Taler du tysk?'«

»Ja.«

»Godt?«

»Flydende.«

Han tog en dyb indånding gennem sine skæve tænder, bankede let på sit ben med kniplen og stirrede direkte ind i mit ansigt. Jeg vidste, at jeg var under en form for eksamination, men jeg anede ikke, hvad der ville ske, hvis jeg bestod.

Det skulle jeg dog snart finde ud af, for min eksaminator var tilsyneladende tilfreds. Han gav mig et sidste prik med spidsen af sin knippel og sagde: »Okay, du går an. Kom med mig.«

Han drejede omkring og gik hurtigt hen mod døren. Jeg fulgte efter ham, nervøs for hvad der mon ventede, men på en måde også glad, for han havde tydeligvis udvalgt mig på grund af min sundhed og styrke. Hvad jeg ikke vidste, mens jeg klaprede ned ad trappen fra loftet i mine træsko, var, at den nye kapo med den lidt sære væremåde faktisk lige havde reddet mit liv.

Jeg vidste heller ikke, at han havde købt mig af min barakleder for en citron. På dette tidspunkt vidste jeg endnu intet om lejrens store sorte marked; et marked, som holdt nogle i live og sendte andre til tortur og siden i døden.

1

I 1952 blev Jakob Fries idømt 14 års fængsel ved en domstol i Nürnberg for sine forbrydelser mod tyske politiske fanger i koncentrationslejren Sachsenhausen. Otte år senere valgte justitsministeriet under kansler Adenauer at prøveløslade ham. Den 12. juni 1961 blev han arresteret igen, denne gang mistænkt for langt mere alvorlige forbrydelser i Auschwitz, men han blev løsladt mod kaution, mens han ventede på at skulle for retten i Frankfurt. I begyndelsen af 1963 opgav den offentlige anklager sagen imod ham, fordi han allerede var blevet idømt 14 års fængsel i forbindelse med de tidligere sager og sandsynligvis ikke ville få sin dom skærpet! [Jakob Fries døde i 1974 i sin fødeby Albertshofen i Bayern, 61 år gammel. *Red.*]